

մէջի վէ սէպտեմբր պուլունմամաւր վէ պուլունուր իսէ, տէրհալ տէնիզէ տէօքիւմէսի, վէ մահալէ արասըն- տա չըգար վէ չըգամզ սօգազարըն տախի հէր վէճճ ին թէմիզիկինէ տիգ- գաթ օլունմասը իչին պու տէֆա Շէ- հիր էմանէթի թարաֆընտան մէճմու- ընէ էմր վիթիւմիշ տիր:

—Իրան Շահը հազրէթլէրինն, Տէ- ըրսատէթէ կէլէճէյի, ըսմէն Պապը Ալիէն իշար օլունմուշ, վէճահը միւշա- ըրիչ հազրէթլէրինէ, Պէլլէրպէյի սարաբը հիւմանուսու թախսիս գըլըն- մը շար:

—Կէլէն ճուսմ իրթէսի կիւնիւ, Սուսամ ճէսիթսինտէ իթի տէֆա շի- տէթի ի սուրէթտէ հարէթթի արզ վուգու պուլունշ տուր:

—Պունտան տէօրթ երիզ սէնէ էվ- վէլ մտէլ ու էմալի, Սին վէ ճարօն սուլարընտա կէօրիւմիշ օլունուր կի- պի, Տէրիսատէթտէ տախի տէնիզ իւզէրինտէ պիր լօգանթա ինշա իթմէք իւզրէ, պիր գաշ քիշիտէն միւրէքքէպ Ամէրիգալը պիր շիրքէթին, պուրօտա կէլէճէյի իշիտիւմիշ տիր:

Մէզքիւր լօգանթա, տէօրթ գըթտ աուպա իւզէրինէ ինշա օլունմազ վէ իշինտէ պիրպիրի իւզէրինէ ղայէթ կէ- նիշ իթի աուէտ սարօնու օլունուր հալ- տէ, երիզ երիմի գատար իրիլի ու- ֆաղը օտալարը տախի պուլունմազ տըր:

Մէզքիւր լօգանթա պիրտէ վա- բօր մաքիմաք վազ օլունմազը ճի- հէթլէ, իսթէտիյի սուլարտա տուրա- պիլտիքտէն պաշգա, քէնտիսինէ լիւ- գուսի օլան էքմէք վէ եմէքլէր պու մաքիմա վասթալար իմալ իտէճէք վէ պանտա մուզիգալը կիպի չալը- ար չալընմազ տըր:

Իպնիշինն իշի թէքմիլ եալտըլը օլարագ, շիմտիտէն Ամէրիգա ֆապ- ըրիգալարընա սըբարըլ օլունմուշ օլան ղայէթ կիւզէլ գանաբալար վէ սալիթ շիշա ին Ֆէվգէլտաթ թէգիլն իտիլէ- ճէյի կիպի, տէրուիտէն միւրէթիտէն պաշլէնիլէ սըճագ վէ սօուգ համամ- ար տալիթլէրի տախի պուլունմազը վէ պէհէր միւշթէրիտէն, հէր տիւր- լիւ լէվաղիմաթըլա եէվմիլէ երիմի ալթը ղուրուչտան ղիտատէ ալընմա- եմազ տըր:

—Ասքէրին պիրի, կէլէն սալը կիւ- նիւ, Հասքէօյտէ տէնիզէ կիրիպ եր- ղանմազ իւզրէ իթէն հէր նասըլ իսէ, գազաթն ղարգ օլունշ տուր: Իշպու գաղա իւզէրինէ, տէնիզ համամարըն- տան մատա, ալըլարտա տէնիզէ կիրիլմէսի եասագ իտիւմիշ տիր:

—Կէլէն բազար իրթէսի կիւնիւ Գարթալտա ինըվաթըն պիրի, պիր թագըմ գըզ վէ գատընտար հարֆէն- տաղըք իթտիլինի ճիվարտա պուլու- նան Հասան չալունշ նամ գապիթիէ կէօրէթէք, մէրգուսու տիւզ ու կիրիթթ իտէճէյի սըբարտա, լարըվաթ, պէլին- տէն պըշաղըն չէքիպ, գապիթիէյի վուրուպ էօլտիւրմիշ տիր:

Սահիպ ճիտաթէթ ալը ու կիրիթթ օլունարագ, իւսկիւտար միւթասար- ըրթըլընա կէօնտէրիւմիշ, վէ օրատա իշպու ճիտաթէթի կիւնա պազըլարըն թահրիթ իլէ իլէմիշ տիր տէյի պիր իթի քիշինին իսմինի վիթիւմ օլունու- ղունտան, ընլար տախի ալը ու կի- ըիթթ պիրիէ իսթիլթագա չէքիլմիշ տիր:

—Շէհիր էմին Ալի բաշա հազրէթ- լէրինն, Սէրվէր բաշա հազրէթլէրի էլէրինէ, Բարիստէ սուլթանաթը սէնի-

եէ սէֆիրի նասպ օլունմազը, Լէ- վընթ Հէրըլտա օգունմուշ տուր:

—Կէլէճէք օգունտա 15 տէ, Մօտա- տա պիր գաթըք եարըլը իճրա իտիլ- ճէք տիր:

—Մ. Մալրօմաթի նամ ըում թիւճ- ճարը, տիւն սապազ ֆիւճէթէն վէ- ֆաթ իլէմիշ տիր:

—Ինկիլթէրա սէֆիրի Սըր Հէնրի Էլիթթ ճէնապլէրի, էվվէլիսի կիւնիւ, ինքտիլի Մըսըր հազրէթլէրինէ վիդի- թա իթմիշ տիր:

—Բաշիտ բաշա հազրէթլէրի, կէլէ- ճէք հաֆթա, վիւքէլայի ֆիլսամ հա- ղարթըլ իլէ տիւէլի էճնէպիտէ սիւ- ֆէրտաթնա միւքէմէլ պիր ղիտաֆէթ քէշիտէ իլէեէճէք տիր:

—Բուսիտ սէֆիրի թէնէրալ ինեա- թիլէթ ճէնապլէրի, էվվէլիսի կիւնիւ, խարիճիտէ ն- զըրը բաշա հազրէթլէ- ըրինն Գանլըճատա վագը եալըսընա կիտէրէք միւլագաթ իլէմիշ տիր:

—Իշիթ տիլիմիզէ կէօրէ, տիւնքի կիւն պիր գաշ նէֆէր գատընլարտան իպարէթ օլան պիր միւթէպէր Հայ ֆա- միլեսաթ, Պէյօղլուտա պիր թօհաֆէք ֆրէնք մաղազաթնտան ալը ու իթա իտէրլէր, վէ եախօտ իթմէք իսթէր- լէր տէ ուեուչամազլար տիշարը չըգար- ար:

Մէզքիւր ֆամիլես մէզքիւր մա- ղազատան խայրիճէ երազլանտըքտան սօնրա, մաղազանըն ուչալարը, կիւ- նա պիր շէյ չալմըլ օլմալարը շիւքէ- սինէ մէպնի, ղէվալը գատընլարը եօ- լուն օրթասընտա թուլթարար, չէքիշ- տիլէրէք մաղազալարընա կէօթիւրիւր- լէր, իւսթլէրինի արբար, հագա- ըթթլէր իտէրլէր, վէ հիշ պիր շէյ պու- լամազլար իսէ տէ, հէր եաթաթըլարը եանլարընտա գալըր, շիւնքի ֆամիլես Հայ ֆամիլեսաթ իթմիշ վէ հիշ շիւքէմիզ եօզ տուրըի ընլարտա պու հագարէթլէ- ըրէ, սալթ Հայ օլունուրընը պիտիքլէ- ըրի իշին ճիւրաթ իթմիշլէր տիր, եօգաս պիր Էլիօպալը ֆամիլեսաթ, պէօյլէ պիր շէյն ճէտարէթ օլունապիլթը մի, վէ պու ճէտարէթ վէ հիսապալարընտա տախի հագալարը պուլունմազը տէր- քեար տըր շիւնքի մէզքիւր ֆամիլեսա իթըլա տըլա պու հագարէթլէրի կէօր- տիւքտէն սօնրա պըրագըպ կիթմիշլէր տիր, վէ հիշ մէմուլ իթմիշլէր քի գօ- ճալարը թարաֆընտանտա տալաեա գալըլընա օլունն:

Իշթէ հայկազան կըթուլիւն տէ- տիլէրի էօլիւճէ պարիճտուլիւնուն մէյվէսի պու տըլալըլար տըր . . .

—Պէյ օղլունտա իթմամ գաղինսու սօգալը աղընտա, հէման հէր կիճէ սասթ 7 տէն սօնրա պիր թագըմ ը- ղալէթ վէ ուղլունտա ղուլգ ղուհուրա կէլիթօր, ղիրա սասթ 7 ըատտէլէրին- տէ մէզքիւր գաղինտա չալը չալմագ- տա օլան գըզլար իլէ լարմէթճի գա- ըրլար բայտօս իտիպ, գաղինտան էվ- լէրինէ կիթմէք իլին գաթուտան չը- գար չըգմագ գարու էօնիւնտէ պուն- լարընլըքմալարընա միւնթաղըր օլան 15-20 սէրսուչարըն իւզէրլէրինէ հիւ- ճուլիլէ, հէր պիր գըլըք իթի իւշ քիշի չէքիշտիլթէքտէ օլունուրը, վէ պուն- տան պաշգա տազա բէք չօք ընգալէթ իթմէքտէ պուլունտալարըն մաթթթէ- էսաիլէ կէօրիւմէքտէ տիր:

Տիւն կիճէ սասթ 7 1/2 գաթարու- ընտա մէզքիւր սօգալար, գաղինտա չալը չալմագտա օլան 2-3 գըզլար իլէ սալիթ պիր թագըմ լարմէթճիլէր թա- ըաթընտան պիր շէրեթէքտէ ղիտատէ պու եօլտա պիր միւնաղազ վէ ընգա-

լէթ ղուհուրա կէլտիլի վէ պու սըրա- տա պիր գարընըն ղայէթլէ ֆէրեաթ իտէրէք տիկէր գաղինտա ֆիլար իթ- տիլինտէն, ճիվարտա պուլունտան խա- նէլէրտէն պազըլարը, աճէպա պիրի մի վուրուլտու էֆքեարըլա բէնէլէրլէրէ տէօքիւմիւշլէր իսէ տէ: շու ընգալէթ նէթիճէսի օլարագ պիր գարընըն տա- եագ եէտիյի աւլալըմը, վէ պունուն սէյրի իշին էթարաֆտան բէք չօք տալմ կէլիպ, սօգալարտան կէլիլմէք պիր տէ- ընէճէյէ կէլիլշ տիր:

Սօգազ գաթէն տար օլունուր հալ- տէ վէ սէյրիճիտէ չօք պուլունտուղու իւզրէ, հէր քէս աղընտ կէլէնի մէօյ- լէմէքտէ, վէ գապիթիէ պուլունմասը սէտալարը թագաթիմտէն իշիտիլմէքտէ իտի: Պու հալ եարթ սասթ գատար տէվամ իթտիլթտէն վէ ընգալէթ էթ- ըաֆը գուչաթտըգտան սօնրա, Ղալա- թա սէրալընտա քի գաթաղօլտան մըք- տարի քստֆի աքէր գապիթիէ եէ- թիլիպ գալվանըն էօնի ալըմը, վէ սէյրիճիլէր սօգալարտան տէֆ օլուն- մուշլար տըր:

Պէյ օղլու ճատտէսի կիպի պիր եէր- տէ, պա խուսու կիճէ սասթ 7 տէ էթ- ըաֆտա պուլունտան խանէ սահիպլէրի- նի եաթալարընտան ուեանտըրօճագ տէրէճէտէ ղուհուրա կէլէն ֆէնալըղա տաղընտա թէէսաիլթ օլունուր:

Պէյօղլու խանէլէրինտէ իգամէթ ի- տէնլէր շու ուղլունտալարընտան տէվա- մը երիզիւնտէն էմիլիէթ վէ իսթըրա- հաթը մաթլուպէ շէօյլէ տուրսուն, ֆամիլեսալարընա վէ չօնուգալարըն տիւ- շար օլունուրըն գօրգու վէ էնտիլէնէ նէ տէեէլիմ:

Գալիլիէն մէմուլ իտէրիլ քի, ալթըն- ճը տարիլի պէլէտիէ ճանիպիտէն պէօյլէ ընգալէթլէր մէն օլունմազ վէ Պէյօղլու էհալիսի տախի կիճէլէրի պու միւլիլու էնտիլէ վէ գօրգուտան գուր- թուլամագ տըր:

(Իրիւսասթ իւ Նիքեար)

Ի Լ Ա Ն

1289 ըումի թէմուզ երկիրմիսինտէ Ջարպիսանի ամիրտէ գուրտաք քէշի- տէ օլունմազ ըում էլի տէմիր եօլու- թահվիլաթը իլին թարաֆըրտան թաճըլմ գըլընան հիսաթի իթարմիլէ պի- լէթլէրի պէհէրի օղլունուչա սաթը- լըր իսթանպօլ Գէօրիւր գարընըն եէնի ճամի գաթուսու Ն. 75 մաղազա- մըրտա:

Բէգալըք ըում էլի տէմիր եօլու- թահվիլաթը, թարամիլայ, Մաքսու, Պուրէլ, Պարի, Միւն վէ Նէմիէ պի- լէթլէրի սաթըլըր:

Պէնան օլունտան պիլէթլէր հաֆ- թալըք վէ այլըք թագաթիլէր իլէ տա- խի մաթլուպ օլունտան վատէ իլէ մա- ղաղալի մէզքիւրտէ ֆիլարուլթ օլունուր:

Ղուկաս Յ. Կրիստիան

(Ն Է Վ Ի Թ Է)

Մ. Պըրիմօն նամ իրանսըք Ամէրի- գատա պատըան Նիու եօրք Հէրըլտ վէ Բարիստէ թապ օլունտան Ամէրիգէն Որիսթըր նամ իթի Ամէրիգա ղազէ- թալարընամուսունա թօգունուր պահա- եագըլ տըլար տէեէրէք, իթիսինն տէ միւլէլիլիլէրի ալէյհիտէ տալմ ալմըլ տըր:

Նամուսունա թօգունուր օլան պէնտ պունտան աղտէմ, Պըրիմօն հագաթն- տա Ամէրիգատա վիթիլէն պիր հիւ- քմտէն պահա իլէմէքտէ իսի:

Մ. ալ Պըրիմօն, պիր գաշ սէնէ ագտէմ, Բօլին Բէլիմէն իսմինտէ վէ օ- էնանտէ ֆամիլեսաթ իլէ Բարիստէ ի- գամէթ իտէն ղայէթ ղէնիլին պիր Ա- մէրիգալը գըզ իլէ էվլէնիլ:

Բէլիմէն ֆամիլեսաթ իլին հէր նէ գատար միւնտարընա տօլար սահիպի ալր տէրլէր իսէ տէ, Պըրիմօն, էվ- լէնտիլի սէնէ գարընըն իլէ գարուրէթ- լէ էօմիւրկէշիլիպ, գարը գօճա, ըէ- հինխանէնէ պիր գաշ բարա միւճէվ- հէր կէօթիւրիւպ բարա գալտըրըլար Ամէրիգալըր, էրքէք թէնպէլիտէ սարմաեթ չալըլընտա գարընըն վէ չօնուգալարըն պէսիլէսին տէյի, քէնտի գըզլարընա ճէհէզ վիթմէլէր:

Իթի սէնէ սօնրա, Պըրիմօնըն գարը- սը պիր չօնուգ վալիտէսի օլունու օլ- տուղու հալտէ վէֆաթ իտէր: Գօճա- սը, կէրէք քէնտիլի վէ կէրէք, չօնու- ղու իլին նաֆագա պաղլամաթ իլին, գաշն բէտէրինէ արղուհալիտիպ, Բա- ըիսին մահքէմէսի, նաֆագա պէտէլի օլարագ, 18,000 ֆրանք վիթմէսի գըմ- նընտա գաշն բէտէրինէ եանի, Բէնի- ման հիւքմ իտէր:

Կիւնիլըք, մէզքիւր հիւքմիւ, Ամէ- ըրիգատա իճրա իթտիլթտէն իտի, շիւնքի Բէնիման, օլ վագըթ, էհլի ի- լէ պէրտալէր Ամէրիգաեա ալտէթ իլ- լէմիշ իտի:

Մ. ալ Պըրիմօն, Ամէրիգա մահքէ- մէսիճէ միւրաճաթ իլլէտի իսէ տէ, մահքէմէյի մէզքիւր, իրանտա մահ- քէմէսի թարաֆընտան վիթիլէն մէզ- քիւր հիւքմիւ իճրա իթմէքլէրի բէտա իթտի, Ամէրիգա մահքէմէսիլին, մէզ- քիւր հիւքմիւ իճրա իտէմէք օլունուր- նա տայիլ կէօթլէրտիլի սէպէլլէր թօ- վաֆտըր, չէօյլէ քի Ամէրիգա հաթիմի տէրքի, քէնտի կիւլէեէսինէ նաֆագա բարաթ պաղլամաթ իլին, պիր գալըն բէտէրէ հիւքմ իտէն իրանսըք գաճու- նու, չօղլուգ առապա մուլաֆթը օլ- մաթըլընտան, Ամէրիգա պու գաճու- նու գապուլ իթմէք, շիւնքի պիլ թա- գըմ չէլլէ գարուլարը ալար, վէ ինտ- նըն իշիլիւզըլըլընա պալթա վուրուպ առամը թէնպէլ իտէր:

Ամէրիգա ղազէթալարը, մէզքիւր տալաեթ էօյլէ պիր եօլ իլէ նագլ իթ- տիլէր քի Մ. ալ Պըրիմօնըն խօչունա կէլմէմիշ տիր:

Մ. ալ Պըրիմօն, պալթաթէ ղիթրի սէպգաթ իտէն իթի ղազէթալարըն միւտիլլէրի տալաեա չէքիպ, երիզ պին ֆըրանք ղարար ղիտան թալապ իլլէմիշ, ֆագաթ, մահքէմէ, Նիու եօրք Հէրըլտ ղազէթալարըն միւտիլլի- նի, 1000 ճէղայի նագտիլէ վէ 6000 ֆրանք ղարար ղիտան, վէ Ամէրի- քէն ընթիլթըր տախի, 1000 ֆրանք ճէղայի նագտի վէ 5000 ֆրանք ղա- ըար ղիտան հիւքմ իլլէմիշ տիր:

Մէքսիլանըն Գօնկրէ մէճլիսի պու- քէրէ աթիտէքի գանունու գապուլ իլլէմիշ տիր:

Պիրիճի պէնտ—Իլիլիսի իլէ հիւ- քիմէթ, պիրիպիրինտէն միւսթագիլ տիր: (Իշ պու պէնտ էքսէրիլթի արա իլէ գապուլ օլունտա):

Գօնկրէ մէճլիսի, հիշ պիր մէզէ- պին իհտա վէ եախօտ մէնիլէ տայիլ գանուն վազ իտէմէք:

Իլիլիսի պահա—Իլլէնմէք խուսու- սու, պէլէտիլէճէ պիր գօնթընթ օ- լուպ, պու գօնթընթ, սայիթ պիլէ- տիլէ իլլէր կիպի հիւքիւմէթ մէնու- ըրինէ ալտա տիր:

Իւշինճիւ պէնտ—Րուհայան թա-
րից թաւ, միւր սահմանի օլամազար,
Տէօրախնճիւ պէնտ—Մէքսիքա
ճիւմհուրիեթի էհալիսի ումումէն,
մէգհէպէն էհալիսի ազատ տըր:

—Կէշէնէրտէ պիր Ինկիլիզ հարպ
կէմիսի, Աֆրիգա սուլարնտան կէշէն
օն գատար չէքտիրմէտէ պիր թագրմ
էօր կէօրմէսիլէ թուլուպ, պիրարե
էսիրլէրի ազատ իթտիրքտէն սօնրա,
մէգհէպէն չէքտիրմէլէրի ետգմըշ տըր:

—Միւթէմէայի—Ամէրիգանն Նիու
Եօրգ չէհրնտէ էհի սանթթտան պի-
րի, պիր նէվ մօքիսա ինատ իլլէմիշ
տիր, իշպու մօքիսա իլէ տէօրթ ա-
աթ զարթընտա, 200 առէտ սէթրի վէ
300 առէտ էհէլէք պիրլիլի միշ, Մէգ-
քիւր մօքիսա, մէմալիքի մէգքիւրե-
նին նաթիտ նէգարէթիլնէ թագրմ օ-
լունարագ թագրմ իտիլիլ օլամաք իւ-
ղէրինէ, քէնտիսինէ 20 սէնէլիք պիր
իմթիւտազ վիլիլիլ վէ շու մօքիսա-
տան, Ամէրիգա ճիւմհուրիեթի ա-
սաքրիլին էպիսէլէրի իշին չիմալիլիք
գըրգ էլլէ առէտ իմալ օլունմազ իւգ-
րէ սըրտըշ օլունմազ վէ պու մօքի-
նանն պէհէրի 80 առէտ ինկիլիզ լի-
րաքնա սաթըլաճագ իմիշ:

—Սէվտօթօրօլտան, Մէսաթէ ԹՕ՝
տէսա գաղէթ տըրնա ետգըլտըրնա կէօ-
րէ, ինչա օլունմաքտա օլուն աէմիր
եօլ խաթթը իւղէրինտէ սէքիլ չէթէր
առէլէ օթուրուպ էհէլէք էհր իքէն, օ-
թուրտուլտըր էհրին աղգաքնտա
պուլունան պիր գաեա հէր նաքըլա
եղգըլա ճիտէ էօլմիշ տիր:

—Մալէշալ Մաք—Մահօն, Ալմանեա
ասքէրի Պէլֆօրու թէրք իլլէտիքտէն
սօնրա, օրաքըն պիր կէօգտէն կէլիլէ-
ճէք տիր:

—Բըթի Մօնիթէօր զաղէթտըր, Բա-
րիս մուհասէլի հէնկեաճընտա պէօ-
յիւք պիր սեռօ օլունմազ օլուն Պաթէ-
րին նամթօրան, Պէլֆօրտա կէօմիլ-
միշ օլունդունու պիրլիլիլ օլուն-
դունտան, Բուսիսանն հիւքիմէթի մա-
հէլիլիլէսի, մէգքիւր թօրու պուլունա
200 թալէր վաա իլլէմիշ տիր:

—Ճիւլարօ զաղէթաք, մէմուրիեթի
մալունաէ իլէ Չանկիպարա իզամօլու-
նան Սըր Պարթըլ Ճըրէրին պաշընա կէ-
լին պիր վազաեք նազ իլլէմիշ տիր
չէօլլէ քի, սըր Պարթըլ Ճըրէր, պուն
տան պէշ ալ մուգատուէմ, օղու իլէ
պէրապէր, մայիլի մէվճուտինաէն ալ-
ըլաքաք, Աֆրիգանն օրմալարը ի-
չինաէ զալա օլուր վէ սիշամ օլունուգ
տա, զալիթ ած օլունուքարը հալտէ,
պիր կուլիպէ կէօրիւպ իշէրի կիրէրէր
վէ կուլիպէտէ պուլունան առապ գա-
րըքնա, գարընլարը ած օլունուլունու
անլաթտըրըլար:

Մէրգոտէ, կուլիպէնին պիր քէօշ-
սինաէն պիր գաշ եումուրթա չըգա-
րըպ վիլիլի, վէ Սըր Պարթըլտէ, պու
եումուրթալար իլէ պիր գալիանա եա-
քըպ, աթէլին իւղէրինտէ բիշիլիլէքտէ
իքէն, օիճիլիլ թալանտան աօլը սի-
եաճ պիր թագրմ չէլլէր կէօրիւպ, վէ
զարընն նիեազընա զուլաք աւա-
եարաք, պու սիեաճ չէլլէրի մանթար
զաննը իլէ զալիպանն իլինէ աթար
իքի տաղըպ կէշտիլէն սօնրա գալ-
կանա բիշիպ, Սըր Պարթըլ Ճըրէր իլէ
էվլտաք, աղըլարընտան սուլար ա-
գարաք գալիանա ետիվանէ կիպի էհ-
լիպ պիրթիլիլէր, Սան բարչա օղըգ-
լարընտա իքէն, կուլիպէնին սահիպի
իլէրի կիրպ:

—Սէֆիլ էճնէպիլէր, մուհարէպէ-
տէ տիւլմէնտէն ալմըշ օլունուլում չէլ-
լէրի էէլիպ պիրթիլիլէր աէլի պաղ-
ըըր Փէնա ինկիլիզէ թէլաֆթուզ
իտէրէք:

—Նասըլ չէլ իմիշ օ, աէր սըր
Պարթըլ:

—Նասըլ չէլ օլունուգ, օտուվար-
տան աաքըլ օլուն չէլլէր, մուհարէպէ-
տէ էօլտիլիլիլ օլունուլում ճէնքիլէ-
րին գուլաքալարը իտի, աէր կուլիպէ
սահիպի:

Սըր Պարթըլ Ճըրէր, կիւճ հալ ճա-
նըն գուլաքալարապիլիպ, վէ էէտիլի
գալիանա ետ պիր տիրլիլ սինտիլէմէ-
տիլիլտէն աէօրթ կիւճ խաթթա օ-
լուպ ետթար:

—Բըթի Մաքսէլիլէ զաղէթտըր,
տա օղունտուլունա կէօրէ, թուլուն
եազընլարընտա Սէն Սիլ սէքէնսին-
աէն պիր աէլիլաքնիլ, պաղը իշէն
տուլտըր քէաէրէլէնիպ, պարթըլ պիր
հալաւաա ճանընա գատա իթմէլէ գա-
րար վիլիլիլ վէ պիր աթա պիլիլիպ, ա-
թը աէօրթ նալ գալտուրտուլուն էս-
նատա, աթ իլէ պէրապէր, տէնիլլին
իլլինէ աթըլըր, վէ հէր նէ գատար
տէնիլլաէ արանըլըր իտէ աէ, նէ աէ-
լիլաէլլընն նա չէտի վէ նէ աէ աթըն
լէշի պուլունմազ:

—Իրան Շաք հազրէթիլէրի, Բա-
րիսաէ պիր չաք մէթմուպ աթգ իտիպ,
մէթմուպ սահիպէլիլիլտէն պաղըլարը,
իեանէ վէ քիմիսի նշան վէ պաղըլարը
տա, իրանաա պիր մէէմուրիեթիլէ կէշ-
մէք իսթէմիլլէր:

Մէգքիւր մէթմուպարտան պիրիսի
իւղէրինէ, Գալ Շաք եազըլմըշ իտի:

—Լիոնն թիմարիւտանէլէրինտէն
պիրիսիտէ, աէլտանէնին պիրի, թաշ-
ճըլարըն գուլունտըլարը պէօլլաք չէ-
քիճ իլէ գարըքըն վուրուպ էօլտիլա
միւշ տիր:

ԻՆՉ Է ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Միլլին գարընում գիտութիւնը ամ-
բօրի սեփականութիւն չէր համար-
վում, այլ համարվում էր մի քանիս-
աների արտօնութիւն:

Ղնտրեալները միայն իրաւունք ու-
նէին պարապէլ գիտութեամբ և հա-
կանալ գիտնական ճշմարտութիւննե-
րը:

Գիտնական լինել, նշանակում էր
հեռանալ ամբօրից, անտես անել օ-
րական պիտօքները, խօսել և գրել
բարձր ոճով, յայտնել խոր մտքե-
րը, պատել երևակայական աշխարհի
մէջ...

Նա որ անհասկանալի էր խօսում
և գրում, — գիտնական էր համար-
վում...

Գիտութիւնը հիմնվում էր ոչ թէ
փորձի վրա, այլ լոկ տեսութեան վը-
րա:

Տեսութիւնը չէր դուրս գալիս փոր-
ձից և հարկաւորութիւն չունէր փոր-
ձերով վերաստուգած լինելու:

Այդ է պատճառ որ մինչև այժմ
մարդիկ որք ճանթ են միայն հին գի-
տութեան ողու և ուղղութեան հ'տ,
համոզված են, որ գիտնական մարդը
փորձված չէ կարող լինել, որ գիտու-
թիւնը աարբեր է գործնականութենից
և շատ անգամ նրան հակառակ:

Նրանք չը գիտեն, որ այժմեան գի-
տութիւնը որ փորձի վրա հիմնված չէ,
որ ճիշդ գիտութեան փորձառական ո-
գին գործնական ուղղութիւն է տա-
լիս նոր սերունդին...

Հին սերունդը կարող է աւելի
փորձված լինել քան թէ մենք, բայց
նրա փորձը անուս փորձ է, ուրեմն
միշտ սխալվող, միշտ թերի:

Նոր սերունդը իրան համար առաջ-
նորդ է համարում տեսութիւնը, բայց
ճիշդ, գիտնական փորձի վրա հիմնված
տեսութիւնը:

Հին սերունդի փորձը անձնական
փորձ է ուրեմն չափից դուրս մասնա-
ւոր և անհիմն, — նորի փորձը հաւա-
քական փորձ է, որ մարդկային հա-
սարակութեան ամբողջութենից աստի-
ճանաբար մշակված է եղել:

Հասկանալի է որ գիտութիւնը նեղ
չըլանից սկսվելով, մասնաւոր խմբերի
արտօնութիւն էր, բայց ժամանակով
նրա ասպարէզը ընդարձակվելով, —
նա դարձել է հասարակաց սեփակու-
նութիւն:

Այժմեան ժամանակին միայն այն
ենք ասում «գիտութիւն», որ հասկա-
նալի է, ամենքին մատչելի, որ խրթին
չէ, որ բազմութեանը, ամբողջին մատ-
չելի է, որ ժողովրդական է, կեանքի
մէջ գործադրելի է, որի եզրակացու-
թիւնը կարելի է ըմբռնել մինչև տն-
գամ տնուս մարդու համար՝ բնական,
առողջ դատողութեան» օգնութեամբ:

Քանի գիտութիւնը և նրանից դուրս
բերած եզրակացութիւնները կը մօտե-
նան առողջ դատողութեանը, այնքան
գիտութիւնը արժանի կը հանդիսա-
նայ այդ անուան, այնքան նա իր ուղ-
ղակի նպատակին կը հասնի, ու կը կա-
տարի իր ճշմարտ պաշտօնը մարդկու-
թեան մէջ...

Մեզանում, հայերի մէջ, մնում են
դեռ ևս միջնադարեան տեսութիւն-
ները ու համոզմունքները գիտութեան
և խելի վերաբերութեամբ: Մեր ա-
ռողջ դատողութիւնը այնչափիչ չափած
է եղել սկզբաւորական, վտած ուղ-
ղութեամբ:

Մեզանում որքան մարդք անհա-
կանալի է խօսում, — այնքան նա խե-
լօք է համարվում, որքան նա անհա-
կանալի է գրում, այնքան գիտնական
է երևում...

Ինչ խելօք մարդ է, ասում է սո-
վորաբար հայը, տիպէս խորը խորը կը
խօսէ, որ չես էլ հասկանալ...

Ինչ ուսումնական է, ասում է հա-
յը, այնպէս խելօք կը գրէ որ հասա-
րակ մարդը գրածիցը ոչինչ չի հասկա-
նալ:

Սովորաբար մենք ասում ենք մի
գրվածքի մասին՝ երևի խելօք բան է,
որ ոչինչ չենք հասկանում...

Ահա մեր հասարակութեան իրական
կեանքից անկում մի քանի փաստեր:
Մի լրագրի մէջ հրատարակվում է
մի յօդված: Ուսումնական անուան-
ված մի հայ անունով է համարը. կար-
գում է յօդվածը...

— Ինչպէս էք հաւանում պարոն
այդ յօդվածը:

«Լաւ է գրած, բայց բոլորը ինչ որ
գրած է մէջը, մենք արդէն վաղուց
գիտէինք»:

— Եթէ գիտէիք, ինչի ինքնեղ չէ-
լիք գրում...

Ուսումնական հայը իրան մի բանի
մէջ հաշիւ չէ տալիս՝ յօդվածի մէջ
յայտնած մտքերը նրան ծանօթ են
թուում յօդվածը նոր չէ երևում այն
պատճառով, որ հասկանալի է գրած
...:

Ժողովուրդը կարելով առաջին ան-
գամ մի հասկանալի յօդուած՝ չիտթ-
վում է, խառնվում է, նա չգիտէ այդ

ինչ բան է... Նա գործանում է որ
կարգացածը կարող է հասկանալ:

Բայց նա դեռ այնքան զարգացած
չէ որ հասկանայ ճիշտ գիտութեան ո-
գին, որ համոզվի թէ ճշմարտ գիտու-
թիւնը պիտի միշտ հիմնուի առողջ դա-
տողութեան վրա, կամ մատչելի լինի
բնական խելիքին:

Նա համարում է գիտութիւնը բար-
ձր, անհասանելի անմատչելի մի
ոյժ...

Եւ երբ մի ուրիշ լրագիր, հակառակ
առաջինին, սկսում է բարձր, բարձր
մտքերը յայտնել մութ և խոր դատու-
ղութեան վրա հիմնել պարագայինե-
րը, իրդին լօգիկայից դուրս բերել
այս կամ այն եզրակացութիւնը, խեղճ
ժողովուրդը որ դեռ հաստատ չէ իր
նոր համոզմունքները մէջ, կրկին են-
թարկվում է հին ուղղութեան:

Ահա ճշմարտ գիտնական մարդիկ,
ասում է նա, Մենք թէև չը հասկա-
ցանք յօդուածի դատողութեան թե-
լը, բայց այնքան հասկացանք որ նա
հերքում է առաջին լրագրի մտքերը,
որք չափից դուրս հասկանալի էին և
իրանց պարզութեամբ մեզ մոլորեցրին:
Միթէ գիտութիւնը կարող է այդ-
քան հասկանալի լինել, — չէ այդ անկա-
րելի է...

Ահա ինչ կը նշանակէ գիտութիւն
այնքան խոր բաներ, այնքան անհաս-
կանալի, բայց երևի խելօք խօսքեր
տեսի յօդուածագիրը, — որ բոլորովին
յիտի հետ հաւատարեց սուսլին լրագ-
րի յօդվածը...

Թէև մենք չը հասկացանք, բայց լե-
րևում է որ օրինաւոր կերպով օթթ-
կից միւսին... Այստա որ այնքան
խելօք, գիտնական գրվածք է, որ քա-
լորը չը հասկացանք...

Ահա ինչ է նշանակում գիտու-
թիւն...

Չէ, պարոններ, գիտութիւնը պիտի
լինի հասկանալի, ամենքին մատչելի,
ժողովրդական: Որքան հնարաւոր է
նրա մտքերը պիտի լինին գործադրե-
լի: Նա ոչ թէ միայն մատչելի պիտի
լինի առողջ դատողութեանը, բայց և
պիտի նպաստէ ժողովրդի առողջ դա-
տողութեան զարգանալու:

Մենք հերքում ենք այն խելօք որ
այնքան բարձր է, որ անբարձր է
...

Մենք ուրանում ենք այն գիտու-
թիւնը, որ այնքան ուսումնական է,
այնքան գիտնական է, — որ ոչինչ չեն
հասկանալ...

Հաւատացէ՛ք՝ այն մարդը որ օյն-
քան խելօք է խօսում, որ դուք չէք
հասկանում, — նա ինք էլ չէ հասկա-
նում ինչ է խօսում:

Այն գիտութիւնը որ այնքան բարձր
է, — որ բոլորովին անբարձր է հա-
սարակ մահկանացուի համար, — նա գի-
տութիւն չէ:

(Մշակ)
(Պու պէնտտէրի սահիլէրի պիլ
հալա հէր կիւճ կէօրմէքտէլիլ, չէօլ-
լէ քի, պիր թագրմ իմաստակալ,
զաղէթալարտա անլաշըլմաղ, վէ պիլ
պիրինէ տապան տապանա զըտտ էֆ-
քեարը պէնտլէր կէօրալըլէրինտէ
«աղբար, ինչ աղվոր գրեր է» տիմէք
տէ տիրէր:)